

Posudek oponenta disertační práce

Autor: Mgr. Aleš Vrbata

Název: **Influências ideológicas conservadoras europeias no Brasil (1920-1940)**

Praha 2009, 235 stran portugalsky (+ 2 strany abstrakt česky)

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií

Francouzské společenské a politické myšlení stejně jako ideje a názory myslitelů jiných evropských národů zásadně ovlivnilo nejen filozofické školy, ale také praktické společenské a politické dění v Latinské Americe. Brazílie stála pod vlivem francouzských idejí od osvícenské doby (J. J. da Maia v Montpellieru jako jeden z předchůdců Tiradentesova spiknutí 1789) přes budování samostatného státu (např. rod Taunayů, umělců a historiků od 1817) a republikánské inspirace (pozitivismus a Benjamin Constant) až po různá hnutí a politické strany v první polovině 20. století včetně nacionalistického integralismu. Výběr tématu je tedy už počínaje titulní prezentací legitimní a vhodný. Jelikož se dosud věnovala větší pozornost vlivu francouzských revolučních či levicových idejí, vidíme žádoucí specifikum tématu v podrobném průzkumu opačných, tj. pravicových myšlenkových proudů, které se zejména z Francie rychle šířily do iberského a amerického prostředí.

V Úvodu (s. 5-15) autor předkládá badatelský záměr své práce a široký geografický rámec přenosu konzervativních idejí. V první části věnované francouzské „ideologické laboratoři“ (s. 17-92) podrobně zkoumá „apokalyptické vědomí“ různých filosofů mezi 18. a 20. stoletím s akcentem na francouzské myšlení, biologické prvky v sociálních vědách, pojem „rasy“ a vztah sociologie a psychologie. Obzvláště se zaměřuje na názory Maurice Barrése a Charlese Maurrasa (detailní znalost filozofie tohoto inspirátora světové pravice je autorovou doménou). V druhé části nazvané Iberská zkušenost (s. 93-150) autor ilustruje nejprve tragickou linii španělského myšlení 19. a raného 20. století, především na díle Miguela Unamuna a Ángela Ganiveta (nezapomíná na konkrétní historickou motivaci, v tomto případě zejména události let 1808 a 1898), poté analyzuje podobné ideje v portugalském prostředí (s motivací zejména roku 1890) na ideologii „lusitánského integralismu“ a myšlení Antónia Sardinhi, sleduje vztah španělské a portugalské linie podobné ideologie a poté i ideologickou vazbu mezi Salazarovým Novým státem a francouzskou pravíci. V třetí části Brazílie: mezi autenticitou a mimikry (s. 150-218) nejprve shrnuje významné francouzské ideové vlivy, poukazuje na destrukci mýtu o přirozené dobrotě pod tlakem evropského „apokalyptického myšlení“, analyzuje recifskou školu a brazilskou variantu pozitivismu, otázku zrušení otroctví, zkoumá sociální vědy s ohledem na pojem „rasy“ a dobový antisemitismus a charakterizuje předchůdce brazilského nacionalismu. Především se věnuje osobnosti Plínia Salgada a brazilskému integralismu a vymezuje přesně toto hnutí oproti paušalizujícím zjednodušením posuzujícím je jako fašismus. Ideová a politologická analýza Salgadových názorů a z nich odvozené praxe několika politických stran a skupin až po aplikaci integralistické inspirace v období vojenských diktatur po roce 1964 je podle našeho názoru nejcennějším přínosem práce. V Závěru (s. 218-221) se sumarizuje zejména Maurrasův vliv na západní konzervativní myšlení. Autor připojuje seznam pramenů a literatury (s. 223-235) dělený podle zemí a zvláště stránkovaný (2 strany) český abstrakt.

Rozsáhlá práce má vysokou úroveň co do shromáždění relevantní faktografie týkající se zvoleného tématu. Neobvykle široké je také jazykové vyjadřování: kromě základního použitého jazyka, jímž je portugalština užitá částečně v brazilské (*ato*), částečně v portugalské (*frequência*) variantě, text obsahuje velmi četné citace francouzské, anglické, částečně německé, přičemž všechny tyto jazyky autor zjevně bezpečně ovládá. To mu také umožňuje číst zásadní práce v originálech a provádět komparace bez rizika zkreslení. Protože českých studií na toto téma je minimum, je náročná cizojazyčná báze disertace v prezentované multilingvistické podobě patrně vhodnější, než by byla česká. Věcná správnost disertační práce je založena právě na maximálním využití autentické

literatury a pramenů, autor nepochybně výtečně ovládá i historický kontext přelomu 19. a 20. století, kam je většina tematiky týkající se víceméně dějin filozofie lokalizována.

Jistý problém vzniká právě ze širokého autorova záběru. Kompozice textu neodpovídá přesně titulu: brazilské tematiky je kvantitativně méně než tematiky jiné a vymezení léty 1920-1940 se sice týká brazilského integralismu, nikoli však autorského textu, který pokrývá tři staletí s akcentem na přelom 19. a 20. století a počátek 20. století. Při vši univerzalitě a transferu myšlenkových proudů se poněkud nepřehledným stávají jak časté časové skoky tam i zpět, tak i příliš rozsáhlý geografický prostor od Kanady až po Argentinu, v němž se autor pohybuje. Snad by koncentrace na ústřední téma, na omezenější časový úsek a na geografický prostor Francie, západní Evropy (Portugalsko) a Brazílie zajistila větší konciznost práce, větší srozumitelnost a jasnější percepce ze strany čtenáře (méně by bylo více).

Poněkud problematická je i grafická stránka textu, který má spíše knižní podobu a zřejmě nerespektuje grafický předpis normované strany. Nezvyklý formát stránky vznikl asi potřebou korektur (jedna taková oprava zůstala na straně 105), nebyl však následně převeden do normální podoby. Jinak než hlavní text je formátován český abstrakt na konci. Ne zcela odpovídá také citační norma – u poznámek pod čarou není například odlišena kniha od odborného článku. Stránkování se někdy liší v úvodním obsahu a v samotném textu (srv. začátek 3. části).

V rozsáhlém textu došlo i k několika pravopisným problémům, které sice nejsou příliš významné, ale týkají se vlastně všech hlavních jazyků. V portugalštině je chybné *ventro* (s. 177), jméno *Gurrastazu* (s. 209), autor dosti často rezignuje na diakritiku (titul práce, *relacao* – s. 130 pozn.; *cristao* – s. 221 atd.). V často užívané francouzštině se chybičky vloudily např. na s. 17 (*dermiere*) nebo s. 73 (*catholigue*). Také na dvou stranách českého abstraktu chybí čárky před „jež“ a „protože“ a objeví se i chyba typu „vyníci“.

Uvedené nedostatky jsou samozřejmě marginální při uvážení hlavního smyslu prezentovaného díla. Po obsahové stránce je disertační práce inovativní a zásadně přínosná, zcela naplňuje (a poněkud překračuje) badatelský úkol, který si autor stanovil. Pro vysokou tematickou i jazykovou úroveň doporučuji posuzovanou disertační práci Mgr. Aleše Vrbaty k obhajobě.

doc. PhDr. Jan Klíma
Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové

Hradec Králové 30.července 2009